

Lo Caualler.

R Eys/o fills de reys si vns contra de
altres junyiran/sien/jutjats per les
leys quels altres cauallers se jurgē
per que exercint tals actes militars
no son mes que cauallers. E si algun rey/o fill
de rey carrera corrent ab lança passara enca-
ra que no encontre ni sia altra cosa que lança
correguda val mes que tots los encontres/ac-
tes/cassos/ni lanças quels altres cauallers d'
qual feuol titol baix de rey bajen fet/e aço ha-
uent respecte a la altitud de real dignitat.

¶ Capítol quinze.

C Abent per encontre dos cauallers
en terra ab los caualls/lo qui mēys
mal se fa y pus prest torna acaual-
gar pera junyer guanya/segons costum de vn-
gres/e alamanys. E seguint los estils de les ar-
mes dultrança que donen milloria al comba-
tēt restant de tal encontre mes dispost pera ba-
tallar.

¶ Capítol setze.

E Malamanya y vngria no estimen si
no aquell encontre del qual los ca-
uallers caben en terra. E axí si fent
bones carreres dos cauallers la hu de aquells
d'l seu encontre caura d'la sella en terra o canra
ab lo cauall: guanya lo qui no encōtra puix tal
en conteno te valor pa quil fa mas p' al cau-
aller qui ab tãta virtut lo mostra sostenir y rebre

¶ Capítol deset.

Quoniam in perdre peça / o regna sia gran de falt al caualler. Si per en contre rebut / o embarrerada se pert la regna / y nos cobra fins lo cauall es reposat al cap de la carrera: tal encontre val com lança rompuda. E si lo qui rompza perdra peça / o regna e laltre no rompēt encontrara tala encontres son equals.

Capitol de huyt.
E si peça pduda y val com lança rompuda si el caualler pert lo guant dret per encontre de billeta / e si en lo guant no si mostrara encontre / val per peça per duda en cara ques perda per vn reuersar / o p fort encontre del caualler mateix. Mas si lo gocet o la lança remordent la ma del caualler li feya nafra / tal sanch no es de alguna stima puix per aquella nos desxe de junyer.

Capitol de nou.
M si vna lança rompuda al caualler quand laltre per encontre o per embarrerada perdra lo braçolet / o la guarda / e axi mateix sexta peça perduda. E si sera encontrat en lo braçal dret / o esquerre tant desmarchat que sens martell tornar / a armar nos puga es fora de rench tal caualler e val quatre lanças rompudes. Mas si el braçal pert la guarda o rompent les altres peces sens traure el braç ab tiretes se adoba no es en alguna estima. E axi se deu jutjar de totes les peces puix nos parteixca lo caualler del cap del re

nch per adobar aquelles.

Capítol vinte.

Dordre lo escut per encòtre o embar-
rerada val tres lançes al qui encon-
tra e vna del encontre son quatre / y
es fora de rench lo caualler: segons es determi-
nat per nostre senyor lo Rey don Ferrnando
huy prosper regnant. E aximateix val segons
es dit si per qual seuol cars lo scut era esclafat
partit / o trocejat axí que per tal desmarchamēt
no pogues tornar a junyer remetent aço / a ar-
bitre del jutge.

Capítol vint e hu.

Lelm leuat del cap val deu lançes
al caualler quel leua. E si li fa perdre
sanch del nas o dela boca perdēt al-
guna dent val vint lançes. E si haura sanch en
lo cap / o en lo front per la qual nafra no puita
tornar a junyer val segons es dit en lo capítol
xij. E si sera lo elm desmarchat axí que nos pu-
ga ni dega ab aquell tornar a junyer val com
si fos leuat del cap. y com en les armes se mire
molt la egualtat / sil rench sera cridat / a carre-
res comptades / lo cars seguit en la darrera val
com si fos seguit en la primera carrera / o qual
seuol deles altres.

Capítol vint e dos.

It encontre o embarrerada q̄ faça
anar lo caualler torbat puit noix cad
recoit y puga tornar ses molt espay

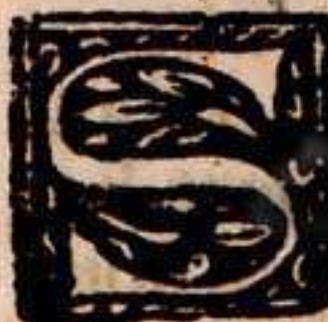

a junyer / sia remes a arbitre del jutge per que
 finit lo rench / si tals cavallers / delances / o en
 contres seran eguals / tal cars deu ier posat en
 compte.

Capitol vint y tres.

Cixar troç de laça en lo elm en lo scut
 o en qual seuol altra part no es dal
 guna estima ni menys traure foch p
 encontre: per que encontrant e rompent los ta
 ls defastres no donen mes valor que laça rom
 puda y son eguals ab altre qui romp encara
 que semblant cars noli esdenenga. Arimateix
 trencar les lançes per encontre la hu fins ala
 roda laltre a vn palm dela billeta no es mes
 ni méys cō se piēga è lo fust la tal maēre d'ōpre

Capitol vint e quatre

Slo caualler sera encōtrat en qual
 seuol loch qno sia prohibit encōtrar
 e extra de tot recoit no podēt tornar
 a junyer val mes que tots lo altres casos que
 podē guanyar lo pris / e mes que totes les lan
 ces: E val mes que aço si pertal encontre per
 dia sanch / com ja es dit en lo capitol .xiiij.

Capitol vint y cinch.

L qui derroca caualler ab lo cauall
 p terra p encōtre o embarrerada / gu
 anya mes de aquelles laçes que serā
 en lo pris Exceptant los contres del capitol
 .xiiij. p que lo encontra trāhēt sanch o seguint
 p aqll, algun dan en la psona / e membres del ca

ualler/es eu lo nombre dels encontres intims
lat segon. Car en armes dultrauça/quí cau ab
lo cauall es reputat com a mort.

¶ Capítol vint e sis.

¶ Quid lo caualler perencontre oper
embarrerada sera tret d'la sella pen
sant en los arçons o estreps o d'l cot
posat enterra/es dit fora de rench. E lo qui en
contra guanya vint lanças. E si lo caygut volia
tornar a junyer nopot guanyar pris/per la ver
gonya deser exit de sella clofa/ segons lo stil en
passos de correr puntas.

¶ Capítol vint y set.

¶ I anyint dos cauallers ab les címer
res qui pert la cimera per en còtre o
embarrerada p'la carrera esi anant
hi mesions la hu per parer mes galan passara
ab cimera e laltre no sil portat cimera fent bo
na carrera romp'ra e laltre fent no meyes bona
carrera de punta de billeta la cimera li leuara
son equals. Exceptat quat junyiran a carreres
comptades o partida hon val mes la laca ron
puda p' que en les armes retretes los cops o e
còtres donats ans d'l finit nòbre son de festimar

¶ Capítol vint e huyl.

¶ S per los encontres nos segueix al
tre que rōpre les lanças en les carre
res ben fetes rompudes les laces
los dos cauallers sōeguals: e cara q' la vn caual
ler haia encontrat pus alt q' laltre car rōpre en

lo elm/o en lo scut/o damunt lo caragol/o da
uall no es mes ni meyns. Si ja entrels caualle
rs no sera fet pacte donant milloria al qui pus
alt encontra. Així per ben jutjar/los encontres
del caragol en amunt son dits alts y los den
torn de tota la roda/axí mateix tots los altres
son baixos/aço per esquinar contrast.

¶ Capítol vint e nou:

Distant bones carreres si dels dos
cauallers la hu rompra lança dem
barrerada / e laltre encōtrāt no rōy
guanya lo q romput haura/exeptat q no haja
fet calades e le gees tocant al rēch/quē tal ma
nera guanya lo qui en cōtra e no romp. Esí per
en contre/o embarrerada la hu reuersaua mes
quel altre tornant en la sella sens altre cars: no
es de fer neltima. Seguint se altre sia jutjat se
gons es dit en los damunt dits capítols

¶ Capítol. xxx.

Son encontres prohibits en les fe
stes de junyer/encontrar en la scarcel
la/en larço dela sella/en la ma dela
regna en lo cap/o en lo coll del cauall/en la cui
xa del caualler/o daquel auall. En axí q per tal
encōtre lo q encontra no deu ni pot guāyar pris
algu aqll dia: encara q sia exit al rēch lo pus ri
ch pōpos atauiat/e aço p esquar escādels cō p
tals en otras sesiē seguides morts d juyidors e
grās dans destorbāt deles jūtes la alegre festa

¶ Capítol. xxxi.

E Per que enles festes son de mal cō
port los escandels. Si lo caualler
caura en terra ablo cauall/o senslo
cauall/per defastre/o per defalt/o en qualsenol
altra manera no pot guanyar pris/en cara que
puga tornar a junyer. Axi fon declarat en lom
bardia que sil caualler entrant enla plaça per
tornejat cabia en terra arremetent lo cabal ab
culpa/o sens culpa: no deuia guanyar joya/a
qll diaspq seguint li tal diastre guastana la festa

¶ Scola del junyidor

E La scola del junyidor que es pra
tica. Art es lo mestre: Enteniment.
Disposicio E natural inclinacio sō
los dexebles/per que sens companyia de aque
sts es impossible al caualler extr deitre famos
de tal estudi. Venint dōchs lo caualler per dar
liço als miradors/volent mostrar lo que natu
ra/y fortuna li mostren/deu extr al rench de ha
questa manera.

Recebeixquen trompetes atauals
tambouns e ministres Segueixquē
ben atantades persones de honor
seruidors/opatges q portē les lāces
Apris ben acompanyat de cauall y de peu/ar/
remeta lo caualler junyidor per alguna partq
prompte aparexient deles gents ala vista done
delit e admiracio la gentileza e disposicio dela
sua pomposa bellea. Volte ab temps/y mesu

ra guardant se de tocar al rench del cap del ca
 uall de anques ni en altra manera. Nos obli
 de portar guarnicio ben confertada /o para
 ments chapats brocats /o de seda /lo mes rich
 y pompos que li sia possible. Les armes nes
 tes febrides ben guarnides dor /y de seda. Lo
 escut brodat /o pintat de alta y galan inuencio
 Qaja cenyt per lo mig ala vsanca /y sobre tot
 bella cimera /la letra dela qual si sera ben acer
 tada /en moltes parts escrita la done en lo pri
 mer arremetre /ales gents que saber la decla
 racio deles inuencions naturalment desigen E
 axi batent la guarda per son orde faça per lo
 rench la acostumada volta E per ques conega
 ser gran caualler dela sella dela guisa /porte lo
 cors ert /e algun poch pando /lo barç dret no
 deixe anar penjant mes porte la ma posada /el
 escut sobre la mossa /e alguna vegada sobre lo
 fals dela correja. Les cames dretes exint del
 cors per son endret no lançant les per auant ni
 corues per atras mas ertes y molt a costades
 al ventre del cauall. Los peus seguits /punta /
 e talo per vn equal. Los esperons mirant a hō
 se den batre. Al cap del rench no estiga fluy /a
 bandonat. Ne li cayga la lança del ama /dreta
 la porte en la bossa acostada en ves lo elm. La
 ma alta prop la roda. Lo colze vbert /e al trau
 re la lança dela bossa cale lama prop los go
 cets /sia lo metre alt /e sens galtada /no do
 nant dauall lo rest. Parteyca ab tento /no ar

rebatat/ car dels esperons lo cauall nos deu
 molt batre. Corrent ab lança en rest tale poch
 a poch per que no faça calades/ni toque d' pla
 en lo rench ni de punta de billeta hi encontre.
 Doytant la lāça en lo rest no vasa vberta mas
 sobre lo rench mirant al muscle dret del altre
 girant se algun poch al en contre/ no ature lo
 cauall ans del encontre/ni cride dauall lo elm
 mas apries de hauer en contrat alçe la lança/ y
 escorrega lama fins ala roda/ dexant per spat
 les aquella sobre lo rench als seruidors de peu
 quela prenguen. E apries passejant reposada
 ment al cap del rench se ature Les altres sub
 tilitats dexant a vostres senyories/seran com
 a diamants que faran rica la broda dura de/a
 questa mal guarnida roba.

Deo gracias.

¶ Fon acabat de empremtar e effigiar lo pre
 sent tractat En la nobilissima ciutat de. Valen
 cia .a. xiiij. de. Juliol. Any dela salutifera natiui
 tat denostre senyor deu Jesuchrist. **AD. D. xxxij**

Núm. 39.

**Los del estamēt militar en la no
ble ciutat d'Valencia pteguē
a mosen Donç d'Alena
guerra ab estil de
semblants paraules .:.**

Manifesta sperlēcia nos ha
clara ment mostrat la veri
tat que de vos Caualler
strenu ab alta veu de glo
riosa fama les nostres no
enuejoses orelles hoit ha
uieu. Car sou vna encesa
falla a la claredat de qui
les leges ombres y defalts
deles armes en nosaltres mirant se prenē es
mena Esou la luminosa ētorcha q̄ acompāya
guia y dscobre la honrosa sēda p̄ hon alterme
de tota perfectio ab gest/passos y cōtinēça de
singular triūfo los justadors cauallers exerci
tant se en lor de y actes de milicia ab facilitat y
bren p̄optitud atenyen esperen Sou encara la
scola doctrina y exellēt magisteri q̄ a nosaltres
deixebles nodrits ē los daurats breços de v̄re
gentil saber y entēdre p̄ obres pratiqs y exēples
gouernar acostumē A vos dōchs magnanim
caualler: nostre dir se p̄senta: ptegat vos per gē
tiles nostres p̄chs accepten y la pluma pa pin
tar d'armat caualler la pitada bella y cōcer

tada pittura/pera linear e cara y alimitar del pla
 tat rench e intangible com se deu collir lo fru
 yt de marauillosa destrea. y per que lo nombre
 dels dubtes y disputes pera egualar la desegu
 altat auantatges / y milloria dels qui iusten es
 tan gran com la diuersitat deles carreres en
 contres / vicis de fastres y ventures. Affectada
 ment demanam que capitulen les estimacions
 y valor del que junyint per destrea / o per col
 pa / per sort / o per desventura del caualler / es
 possible se segueixca **H**ometent per vostre tre
 ball restar vos en obligacio infinita / y quens
 tenrem per contents de vostres decretades ley
 ys regint nos per aquelles / puix lo que teniu
 vist / lest / hoyt y praticat ab la disposicio de vos
 tre gran esperit y clara vista nos asegura: que
 de iust iubi y dreta sentencia lo vostre armat / y
 fort braç no pot torcer la ralla.

Respon mossen **A**Benaguerra.

Sforça de ignorancia no menpacha
 na: desig de seruir vos bem consent
 quel treball no refusse: per que scriu
 unt satisfes alque la merçe de vosal
 tres graciosament me demana. Cauallers vir
 tuosos inclinats per natura al que vostres en
 gendrades de excellent manera en tenent ho
 practicaen: qui pot creure vos fallgau lo que
 naturales nous denega / ne qui affigint en la
 mar vna gota daygua presumeix augmentar
 aquella: baix es lo meu dir per atenyer la alti
 tud del vostre eleuat entendre / ni la mia poca

e antiga tapisceria bastaria james fornint em
 paliar les noues sales de vostra estimada mo
 dernitat e sciencia. Mas pui manant me vo
 leu que desplegue les bales dela mia grossa ro
 ba enmans de vostra prima intelligencia /obe
 ynt vos com a senyors y maestres sotmet ala
 correctio vostra que esmena la sentencia y mal
 estil dels capitols que recite/ab protest que de
 presumtuos lo sobre nom no mantenga/car be
 conech pertanyer a mi lo demanar /y apendre
 pui lo determenar a vosaltres es propri offic

¶ Capítol primer.

Tal caualler venint al rench armat
 de totes aquelles defensiuas armes
 que al juny dor son acostumades al
 cap del rench pot pendre la scarcella. E si algu
 na altra peça li fallia/ ordena la ley que empe
 radors reys/e prínceps/manat han se obserue
 tal caualler lo pris guanyar nopuixa y la rabo
 que no consent enres q̄ defalt sia/vol que sem
 blant libertat nos done/al qui dona occasio sca
 dalosa en lo plaer de tant pomposa festa.

¶ Capítol segon.

Quant pris se dona al mes gentil/ mi
 re atentament lo jutge/pui lo mi
 llor atauiat/mes rich pompos gua
 nyar deu /y sespera. Si los paraments decan
 ten /o pengen /mes/a vna part que /a altra/e
 la cimera si va dreta/y ben posada/pui tals

manaments notats/a perdre lo pris a juden

Capitol terç.

Domèys se deu mirar lorde y mesura del caualler entrât en la plaça per fer vist y loat d singular destrea: com arremet/com dona los sperons com porta les cames/y com lo cors sobre la sella/ne ab quin temps voltara per quel rench nos deu tocar ab lo cauall de anques al girar/ní en qual seuol altra manera.

Capitol quart.

Sia vist al cap d l rēch lo caualler cō prē la lança/com parteix en la sella com vā les cames/si pert estreps/si pert la lança passats tres ponts exinli dela bossa: com ans de tres ponts nos puga jutiar per duda /a nostra viança. Car es presumidor del mal cauall o del qui serueix du ser la culpa Lança perduda a culpa del caualler /se eguala se cobra y compensa per altra lança rompuda.

Capitol cinque.

Der sostenir la policia e noble exercici del junyr y per millor estimar del bon junyidor la destrea: segons tenor de molts capitols fermats en passos de correr puntes sien condemnats los vicis de perdre lança al pendre/o perdre strep/o streps/e cames arronçades/a arbitre del jutge: per que tales legees no esmenades valē ala part altra per vna lança rompuda.

Capitol sisè.

De dos cavallers la hu perden la lança: laltre qui encontrant al rench fa bona carrera: guanya lo qui encontra/per que exercint fa mes/e millors actes necessaris per al junyer: car los arbres/o capitols qui tracten de les valors y drets de les armes/ axi ho volen que nengun acte sia pres per no fet: ans sia remunerat lo digne de premi e punit lo merexedor de pena.

Capitol sete.

Qm en les armes lo dan sesguarde al qui toca. Es determenat que si lo cavaller partint ab la lança en la bossa passats los tres ponts lis rompia en la madamunt/o dauall la roda o metent la/o portant la en lo rest/ tal carrera nos deu dir vana rotant per aquella/a fer ne altra: mas deu anar per carrera correguda.

Capitol huyte.

Sal cavaller partint li surtra la lança de la bossa y fent legees en la carrera la met en lo rest: y fent calades que roque al rench ve a rompre la lança den cõtre. Elaltre fent bona carrera encontrara/e no rompra/tales encontres son eguales. Mas si la hu donant de pla/o de punta en lo rench rompra guanya laltre qui encontra fent bona carrera encara que no rompa.

Capitol noue.

Els cavallers qui en temps sen con-
traran y rompian les lanças Deu
guanyar lo qui millor es anat y pert
laltre q̄ en la carrera haura fet vna

Capitol de. K o moltes legees

Alder maior declaracio dls sobre di-
ts capitols: per quant en la determi-
nacio dles gentiles e legees en les fe-
stes de junyer son varies o piniõs de cavallers
Seguint lorde e stil de les armes. Sil cavaller
passant carreres la lança alçara per no encon-
trar al altre venint d̄sbaratat / o ab lãça perdu-
da tal alçar de lança no es de algũa estima Car
seria prejuhi de vn altre qui aura encontrat / o
romput lança. E per semblant lo cavaller qui
haura encontrat / o romput lança fent calades
e legees donant de la lança dauall lo rest / per ta-
ls legees no pert encontre ni lança rompuda.
Car en armes retretes alguna gentiles no aug-
menta lo nombre dels colps ni alguna legees
en lorde de ferir sobre les armes diminueix lo
nombre de squells. Exceptat quant los caval-
lers seran eguals de encontres / o lances rom-
pudes: q̄ en tal cas lo pris deu esser partit e pa-
rts donant milloria al qui haura fet la gentiles
e la menor part al qui haura fet la legea reme-
tent la tal particio a arbitre del jurge.

Capitol onze.

Quant lo cavaller rompra d̄ pũta de
billets en lo rēch encara que vinga

de bona carrera / guanya laltre sens encontre /
 ab tot que ha ja fet legees e calades donant al
 rencb de pla. E si donant de pla al rencb rompia
 la lança es egual ab lo qui en contra en lo rencb
 de punta de billeta.

¶ Capítol dotze.

Ent bona carrera lo caualler si per
 desastre encontrara e lo rencb / o per
 dia lança: pot se acabalar auançant
 vn encontre rompent lança / o fehent perdre pe
 ça o la regna a laltre / deixant ho a arbitre del
 jutge: leuant li aquell auantage que aura gua
 nyat / o la carrera que haura encontrat / axí que
 vna bona carrera vaja per la mala.

¶ Capítol tretze.

S dit fora de rencb / lo caualler naf
 rat q no pot tornar a junyer / e per
 aquella sancb lo qui encontrat han
 ra guanya mes de aquelles lanças que son en
 lopris. Exceptant ne caualler qui ab sancb / o se
 ns sancb sera tret de tot recort no podét tomar
 ales armes. Y exceptant ne caualler qui ab lo
 cauall sera caygut en terra / perduda sancb / o
 desbaratat d'algun membre / car son estimats
 com morts. E si al caualler per encontre li sera
 trencat lo braç / lacama / lacuixa / o lansa delcoll
 val segons es jutjat / puir aquell encontre deu
 esser de maior valor que fa mes acostar lo caua
 ller a morir.

¶ Capítol quatorze